

Atlantis –

Tutkijat ovat esittäneet uusia teorioita tarujen Atlantiksen sijainnista. Olemmeko nyt lähempänä myyttisen kadonneen sivilisaation löytämistä?

J. SAKARI SALONEN

ATLANTIS ON yksi länsimaisen kulttuurin tunnetuimmista myyteistä. Antiikin kreikkalainen filosofi Platon kirjoittaa teoksissaan voimakkaasta, Atlantin valtamerellä sijainneesta Atlantiksen saarivaltiosta, joka hyökkäsi Ateenaa ja muita Välimeren kansoja vastaan noin 9000 vuotta ennen Platonin aikaa eli noin 9500 eaa. Platonin tekstin mukaan Atlantis kuitenkin hävisi sodan ja vajosi tämän jälkeen jumalten vihan saattelemana mereen ”yhdessä päivässä ja yössä”.

Atlantis-tarun todenperäisyydestä on pitkään esitetty epäilyksiä, mutta jo vuosisatoja ihmismieliä kiehtoneena kulttuuri-ilmiönä se on kiistatta merkittävä. Atlantis on muodostunut eräänlaiseksi vertauskuvaksi muinaisille sivilisaatioille ja niiden kuvitelluille menetetyille rikkauksille, saavutuksille ja viisauksille.

Atlantis-tutkimukset edustavat tutkimusalaa, joka pyrkii selvittämään erilaisten myyttien todenperäisyyttä modernin tieteen keinoin. Esimerkiksi amerikkalaiset geofyysikot ovat yrittäneet liittää eri kulttuurien vedenpaisumusmyyttejä valtavaan tulvaan, joka tapahtui Mustanmeren alueella tuhansia vuosia sitten. Delfoin oraakkelin ennustuksia on puolestaan yritetty selittää alueen vulkaanisesta kallioperästä vapautuneilla hermomyrkkyaasuilla.

Välimeren alueen geologinen ympäristö ja ehdotettuja Atlantiksen sijainteja. Kartta: J.S. Salonen. Aineistot: Global Volcanism Program – www.volcano.si.edu/, Peter Bird – <http://peterbird.name>.

Tutkimusalan ehkä suurin edistysaskel tapahtui, kun myyttisen Troijan kaupungin osoitettiin olleen todellinen paikka. Esimerkiksi Homeroksen Iliassa esiintyvää Troijaa ja sen kreikkalaisia vastaan käymää Troijan sotaa pidettiin aikaisemmin laajalti kuvitteellisina. Troijan sotaa koskevien kertomusten ja Kreikan lähialueiden arkeologian ja maantieteen tarkka vertailu ovat kuitenkin kiistatta osoittaneet Troijan sijainneen Anatolian länsirannikolla nykyisessä Turkissa.

tarusta tieteeksi?

ONGELMANA "SAVUAVAN ASEEN" PUUTTUMINEN

MYÖS ATLANTIKSELLE on aikojen kuluessa ehdotettu lukemattomia maantieteellisiä sijainteja. Useimpia ehdoksista on kuitenkin pidetty tieteellisesti epäuskottavina jo niiden julkaisun aikaan. Muita on hylätty myöhemmin tutkimustiedon karttuessa.

1960-luvulla esitettiin kuitenkin teoria, joka sai osakseen myös tieteellistä mielenkiintoa. Kreikkalainen seismologi Angelos Galanopoulos esitti, että Atlantis-taru perustuu Kreetalla noin 1500–2000 eaa. kukoistaneen minolaisen sivilisaation tuhoutumiseen. Minolaisen sivilisaation katsottiin romahtaneen läheisellä Thera saarella tapahtuneen valtavan tulivuorenpurkauksen seurauksena. Minolaista sivilisaatiota ja sen äkillistä tuhoa pidettiinkin aikanaan varteenotettavana ehdokkaana Atlantis-tarun perustaksi. Teoria on kuitenkin menettänyt kannatustaan, koska uudet ajoitustutkimukset osoittivat yhteiskunnan romahduksen tapahtuneen vasta noin 200 vuotta Thera purkauksen jälkeen. Jos minolaisen kulttuurin tuho ei johtunutkaan äkillisestä luonnononnettomuudesta, katoaa samalla selkeä yhtäläisyys Atlantis-tarun kanssa.

Myös Troijaa ja sen häviötä Troijan sodassa on ehdotettu Atlantis-tarun perustaksi, mutta kritiikot ovat pitäneet tarinoiden eroavaisuuksia niin suurina, että niiden rinnastaminen olisi kaukaa haettua.

Atlantis teki näyttävän paluun tieteelliseen keskusteluun vuonna 2001, kun ranskalainen geologi Jacques Collina-Girard esitti Ranskan tiedeakatemian lehdessä, että Atlantis olisi sijainnut Gibraltarin edustalla. Collina-Girard ehdotti Atlantiksen sijainniksi Spartelin matalikkona tunnettua matalan meren aluetta, joka sijaitsee Marokon rannikon edustalla noin 30 kilometrin päässä Tangerin kaupungista. Teorian mukaan tällä paikalla oli saari, joka hautautui mereen noin 9500 eaa., täsmälleen Platonin tekstissä mainittuna ajanjaksona. Näin Atlantikselle olisi löydetty paikka, joka täsmää erinomaisesti Platonin kirjoituksen kanssa: saari, joka sijaitsi Gibraltarin edustalla ja vajosi mereen oikeaan aikaan. Mereen vajoamisen olisi saanut aikaan merenpinnan kohoaminen, joka oli tuolloin erittäin nopeaa, koska jääkauden suuret mannerjäätiköt olivat vielä sulamassa.

Vuonna 2005 toinen ranskalainen, merentutkija Marc-André Gutscher julkaisi arvovaltaisessa Geology-tiedelehdessä tutkimuksen, joka osoitti Spartel-teorian

olevan geologisessa mielessä uskottava. Tutkimuksen mukaan oli todella mahdollista, että Gibraltarin edustalla sijaitsi saari, joka vajosi meren alle noin 9500 eaa. Alueelta on lisäksi löydetty geologisia merkkejä suurista muinaisista maanjäristyksistä ja tsunamideistä, jotka ovat voineet toimia osatekijänä tuhossa.

Näistä vahvuuksistaan huolimatta Spartel-teoria ei ole kuitenkaan saanut kannatusta muilta tutkijoilta. Spartelin ongelmana on varsinaisen arkeologisen "savuavan ase" puuttuminen – alueelta ei ole löydetty mitään merkkejä kadonneesta sivilisaatiosta. Lisäksi Spartel vajosi mereen niin kaukana esihistoriassamme, ettei kehittyneen sivilisaation olemassaoloa

tuolloin pidetä ylipäättään mahdollisena.

Spartelilla on saattanut elää enintään vähälukuinen kivikautinen ihmisyyhteisö ennen saaren tuhoutumista. Teorian kritiikissä ei ole pidetty uskottavana sitä, että muisto pienen kalastajayhteisön tuhoutumisesta välittyisi vuosituhsien yli, kaukana itäisellä Välimerellä asuvien kansojen perimätietoon.

MIKÄÄN EHDOTUS EI OLE SAAVUTTANUT HYVÄKSYNTÄÄ TIEDEYHTEISÖSSÄ

VUONNA 2011 toinenkin teoria yritti sijoittaa Atlantiksen Gibraltarin lähistölle. Lähinnä espanjalaisista tiedemiehistä koostunut ryhmä oli tutkinut muinaista asutushistoriaa Doñanan kansallispuistossa, joka sijaitsee Guadalquivir-joen suistoalueella Andalusiassa. Työhön osallistui myös amerikkalainen Hartfordin yliopiston historian professori Richard Freund. Hän tuotti tutkimuksista National Geographic Channelille Suomenkin televisiossa nähdyn dokumenttiohjelman.

Ohjelmassa Freund katsoo ilmakuvien ja joidenkin arkeologisten löydösten perusteella Atlantiksen sijainneen Doñanan alueella. Samalla alueella Lounais-Espanjassa tiedetään ensimmäisellä vuosituhsannella eaa. sijainneen Tartessosin kaupungin ja kulttuurialueen. Freundin teorian mukaan antiikin Tartessos ja myyttinen Atlantis olivat yksi ja sama – muinainen Tartessos ja sen tuho olisivat inspiroineet Platonin Atlantis-kertomuksen.

Freundin ehdotus sai mediahuomiota ja myös tiettyä uskottavuutta siksi, että se julkaistiin maineikkaan maantieteellisen seuran tavaramerkin alla. Teoria joutui kuitenkin hyvin kyseenalaiseen valoon, kun Doñanan tutkimuksia johtanut espanjalainen antropologi Juan Villarías-Robles tyrmäsi Freundin tulkinnat sensaationhakuksina ja syytti Freundia tutkimusryhmänsä tulosten vääristelystä. Muutkin tutkijat ovat suhtautuneet Freundin tuloksiin epäillen ja jääneet odottamaan niiden täydellistä julkaisemista. Freund on sittemmin toistanut Tartessos-teoriaansa vuonna 2012 ilmestyneessä kirjassaan ”Digging through History: Archaeology and Religion from Atlantis to the Holocaust”. Vertaisarvioidussa tieteellisessä julkaisusarjassa teoriaa ei edelleenkään ole nähty.

Kaikista näistä yrityksistä huolimatta olemme yhä tilanteessa, jossa mikään ehdotus Atlantiksen sijainnille ei ole saavuttanut mainittavaa hyväksyntää tiedeyhteisössä. Esitykset Kreetasta, Troijasta ja Spartelistä ovat läpäisseet tieteellisen vertaisarvion, mutta nekin ovat jääneet tieteellisten hypoteesien asteelle, kun niissä kaikissa on sittemmin osoitettu ylitsepääsemättömiä ongelmia.

On selvää, etteivät kaikki Atlantis-tarun maantieteelliset, yhteiskunnalliset ja ajalliset yksityiskohdat voi pitää paikkaansa. Nykyisen tutkimustiedon valossa pidetään varmana, ettei niin varhain kuin 9500 eaa. ole voinut olla olemassa Platonin kuvaamaa kehittyntä pronssikautista sivilisaatiota – ei Atlantin valtamerellä sen paremmin kuin missään muuallakaan. Monet tutkijat ovatkin katsooneet Platonin kirjoituksen Atlantiksesta olevan lähtökohdaisesti fiktiota.

Tämän tulkinnan mukaan Atlantis-kertomus oli sepitetty toimimaan yhteiskunnallisena kannanottona ja täy-

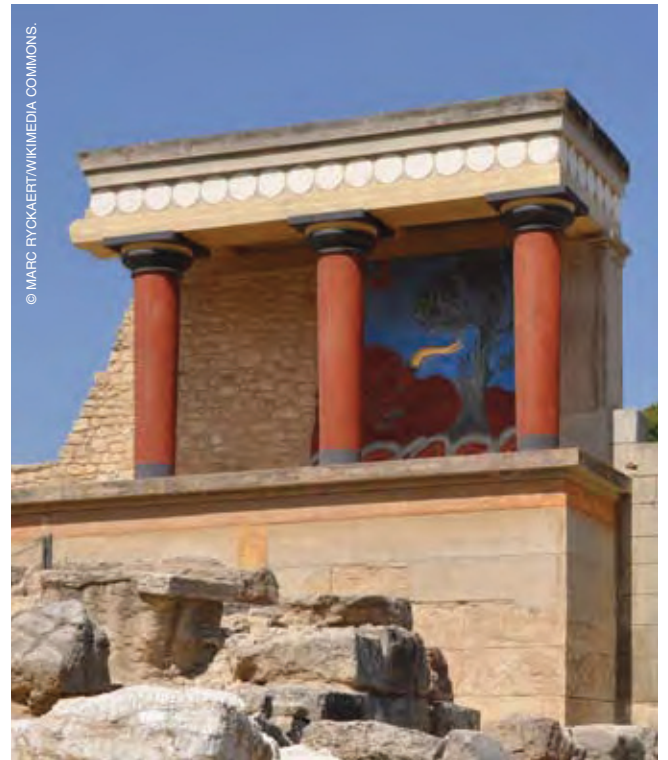
tyy ymmärtää osana Platonin myöhäisiä, yhteiskuntaa käsitelleitä teoksia. Tarinan tarkoitus olisi ollut kuvata, miten hyveellinen Ateenan valtio nujertaa sotaisan ja korruptoituneen Atlantiksen. Atlantis-tarua fiktiona pitävät ovat huomauttaneet, että Platonin tiedetään muissakin teoksissaan sepittäneen tarinoita palvelemaan filosofisen argumentaationsa välineinä.

Vaikka Atlantis näin olisikin lähinnä Platonin mielikuvituksen tuotetta, pitävät myös Atlantiksen fiktiivisyyteen uskovat mahdollisena, että tarina perustuu osin oikeisiin historiallisiin tapahtumiin – samaan tapaan kuin fiktion kirjoittajat yleisesti liittävät tarinoihinsa yksityiskohtia tosielämästä.

ATLANTIS VAJOAA – TIETEELLISEN TUTKIMUKSEN ULOTTUMATTOMIIN

EDELLÄ KUVATUISSA Atlantis-teorioissa on oletettu, että Platonin kirjoitus kuvaa vain osittain historiallisia tapahtumia ja jotkut tarinan yksityiskohdat ovat joko vuosisatojen kuluessa vääristyneitä versioita todellisista tapahtumista tai Platonin itse sepittämää fiktiota. Näitä teorioita on kuitenkin kritisoitu siitä, että sivuuttamalla halutut yksityiskohdat Platonin tekstistä on Atlantis mahdollista sijoittaa lähes mihin tahansa.

Tästä seuraa se, että teorioita on mahdotonta sen paremmin vahvistaa kuin hylätäkään. Atlantis näyttääkin näin vajoavan tieteellisen tutkimuksen ulottumattomiin –

Kreikkalainen seismologi Angelos Galanopoulos esitti 1960-luvulla, että Atlantis-taru perustuu Kreetalla noin 1500–2000 eaa. kukoistaneen minolaisen sivilisaation tuhoutumiseen. Kuvassa Knossoksen minolainen temppeli Kreetalla.

koska varmuutta Platonin tekstin eri osien todenperäisyydestä tai tavoitteista ei voitane enää saada, voimme vain arvailla, perustuuko tarina joiltakin osiltaan historiallisiin tapahtumiin.

On yhtäältä selvää, että Välimeren alueen seismisesti ja vulkaanisesti aktiivisessa ympäristössä erikokoiset ihmis-yhteisöt ovat toistuvasti joutuneet maapallon geologisten voimien uhreiksi. Tästä tunnetaan lukuisia historiallisia esimerkkejä Pompeijin tuhosta (79 jaa.) Lissabonin maanjäristykseen (1755). Yhtä selvää on, että samantyyppisiä katastrofeja on täytynyt tapahtua myös varhaisemalla, esihistoriallisella ajalla. Näyttää kuitenkin epätodennäköiseltä, että mitään muinaista luonnononnettomuutta pystyttäisiin koskaan uskottavasti liittämään Platonin Atlantis-kertomukseen.

LISÄTIETOA:

- Christopher K (2001) Atlantis: No way, No how, No where. *Skeptical Briefs* 11(3). http://www.csicop.org/sb/show/atlantis_no_way_no_how_no_where/
- Gutscher M-A (2005) Destruction of Atlantis by a great earthquake and tsunami. A geological analysis of the Spartel Bank hypothesis. *Geology* 33:685–688.
- Shermer M (2004) The Myth Is the Message. *Scientific American* 291(4):19.
- Vitaliano DB (2007) Geomythology: geological origins of myths and legends. Teoksessa: Piccardi L, Masse WB, Myth and Geology, Special Publications 273, Geological Society, Lontoo, 1–7. <http://sp.lyellcollection.org/content/273/1/1.full.pdf>
- Zangger E (1993) Plato's Atlantis account – A distorted recollection of the Trojan war. *Oxford Journal of Archaeology* 18:77–87.

*Kirjoittaja on geologi, filosofian tohtori
ja Skepsis ry:n jäsen.*

ATLANTIS PLATONIN KIRJOITUKSISSA

PLATON KERTOO Atlantis-tarun kahdessa myöhäisessä teoksessaan Timaios ja Kritias. Nämä ovat ainoat antiikin tekstit, joissa Atlantis mainitaan muuten kuin Platonia lainaten. Kaikki Atlantis-teoriat perustuvatkin viime kädessä Timaioksesta ja Kritiaasta tehtyihin erilaisiin tulkintoihin.

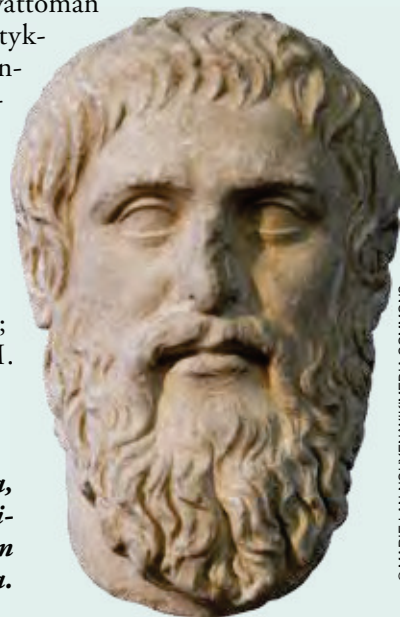
Timaioksessa ja Kritiaassa Platon kertoo ateenalaisen valtiomiehen ja runoilijan Solonin vierailleen Egyptissä Neith-jumalattaren temppelissä, missä tämä kuuli kertomuksen temppelin papilta. Kertomuksessaan pappi kuvaa Solonille muinaista sotaa, jossa kreikkalaiset Ateenan johdolla torjuivat Atlantiksen hyökkäyksen. Papin mukaan tapahtumat sijoittuvat Ateenan esihistoriaan, aikaan 9000 vuotta ennen Solonia (noin 9500 eaa.).

Atlantiksen maantiedettä ja yhteiskuntaa kuvaillaan kertomuksessa seikkaperäisesti. Atlantiksen kerrotaan sijainneen niin sanottujen Herakleen pylväiden toisella puolen. Antiikin maailmassa Herakleen pylväillä tarkoitettiin Gibraltarin salmea reunustavia kallioita, joten tämä sijoittaa Atlantiksen Atlantin valtamerelle. Tarinassa kerrotaan myös, miten Atlantis vajaa sodan hävittyään mereen suurten maanjäristysten saattelemana:

”Tällä Atlantis-saarella hallitsi suuri ja ihmeellinen kuninkaiden liittokunta, joka piti vallassaan koko saarta ja lisäksi monia muita saaria ja osaa mannermaasta. Sen lisäksi he hallitsivat vielä Libyan alueita salmen tällä puolen aina Egyptin rajoille saakka ja Eurooppaa Etruriaan asti. Tämä voimavaransa yhteen liittänyt valtakunta yritti nyt yhdellä ainoalla suurhyökkäyksel-

lä orjuuttaa sekä teidän maanne että meidän ja lisäksi kaiken salmen tällä puolen sijaitsevan maan. Ja silloin, Solon, kaikille ihmisille kävi selväksi teidän valtiossanne piilevä hyveen ja urheuden voima, sillä valtionne oli kaikkia muita edellä jalossa rohkeudessa ja sotataidossa. Välillä se johti muita helleenejä, välillä sen oli pakko käydä sotaa yksin, kun muut luopuivat taistelusta. Suunnattomiin vaaroihin antautuen se voitti hyökkääjät ja pystytti voitonmerkin. Niin se pelasti orjuudesta ne, joita vielä ei ollut saatettu orjuuteen, ja meille kaikille muille, jotka asumme Herakleen rajamerkkien tällä puolen, se auliisti pelasti vapauden. Mutta sitten myöhemmin, yhden ainoan hirvittävän päivän ja yön kuluessa, syntyi tavattoman ankaria maanjäristyksiä ja puhkesi vedenpaisumus; maa nieli yhtäkkiä koko teidän sotajoukkonne, ja samalla Atlantis-saari vajosi meren syvyyteen ja katosi näkyvistä.” (Platon: Timaios; suomennos A.M. Anttila.)

*Platon on ainoa,
joka kertoo antiikin
teksteissä tarun
Atlantiksesta.*

© MARIE-LAN NGUYEN/WIKIMEDIA COMMONS